

Bacheloroppgave

VPL05 Vernepleie

Hva gjøres i dag for å forebygge seksuelle overgrep mot barn i nære relasjoner? What is being done today to prevent sexual abuse of children in close relationships?

Sara Fure Riste

Totalt antall sider inkludert forsiden: 38

Molde, 28 mai 2024

Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	☒
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none">• ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands.• ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt.• ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt.• har alle referansene oppgitt i litteraturlisten.• ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	☒
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å <u>betrakte som fusk</u> og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§16 og 36.	☒
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert, jf. høgskolens regler og konsekvenser for fusk og plagiat	☒
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	☒
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	☒

Personvern

Personopplysningsloven

Forskningsprosjekt som innebærer behandling av personopplysninger iht. Personopplysningsloven skal meldes til Sikt for vurdering.

Har oppgaven vært vurdert av Sikt?

ja nei

- Hvis ja:

Referansenummer:

- Hvis nei:

Jeg/vi erklærer at oppgaven ikke omfattes av Personopplysningsloven:

Helseforskningsloven

Dersom prosjektet faller inn under Helseforskningsloven, skal det også søkes om forhåndsgodkjenning fra Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk, REK, i din region.

Har oppgaven vært til behandling hos REK?

ja nei

- Hvis ja:

Referansenummer:

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 15

Veileder: Vilde Sund Jensen

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven. §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjennelse.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å

gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Dato: 26.05.2024

Forord

Denne oppgaven er skrevet som avsluttende bacheloroppgave i vernepleiestudiet ved Høyskolen i Molde, våren 2024. Prosessen har vært tidvis krevende, og tung. Jeg sitter igjen med en større forståelse og takknemlighet for alle ildsjeler og profesjonelle som daglig jobber i dybden av tematikken for å hjelpe barn, endre holdninger i samfunnet, og styrke det forebyggende arbeidet. Om noen fortjener takk, så er det alle dere som kjemper for at barn skal få være trygge, og barna som så modig viser eller forteller om sine vonde hemmeligheter. Takk for arbeidet, og takk for at dere forteller.

Beskytte hvem?

Ser du det lille barnet?

Vil du se?

Orker du å se?

Kanskje er det ikke slik du tror.

Kanskje er det bare fantasi.

Kanskje går det over snart.

Kanskje er det best å overse.

Kanskje er det best å vente.

Best- for hvem?

(Lindberg og von Schantz 2002, 49).

Sammendrag

Seksuelle overgrep er et stort folkehelse og samfunnsproblem, likevel er det store mangler i ressurser og kvalitet i de ulike tjenestene som skal oppdage og beskytte barn. Funn gjennom statistikk viser at seksuelle overgrep mot barn skjer rett foran oss alle, og vi må sammen endre de holdninger som gjør at forebygging hindres. Forebygging er det viktigste verktøyet vi har i samfunnet for å hindre overgrep mot barn, og kunne gi barn den nødvendige tryggheten de har rett på. Når forebyggingen fungerer, er det ingen grenser for hvor mange som kan reddes fra en ellers dyster statistikk. Forebygging kan knyttes til noe så grunnleggende som de holdninger og tanker som eksisterer i samfunnet. Vi har alle et eget ansvar til å reagere når vi tror barn er utsatt for vold, men ansvaret foreligger særlig på fagpersoner som er i posisjon til å hjelpe barna. Oppgaven ser i hovedsak på *primær forebygging*, gjennom kommunen, helsestasjon og barnehage, men har med elementer fra alle tre nivå av forebygging. Avslutningsvis tar oppgaven for seg utfordringer, forebygging gjennom kommunale helsestasjoner, barnehager og fremtidige forbedringsområder.

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning	1
1.1	Bakgrunn for valgt tema	1
1.2	Forforståelse	1
1.3	Formål og avgrensninger	2
1.4	Problemstilling	3
1.5	Begrepsavklaring og definisjoner	3
1.6	Oppgavens disposisjon.....	5
2.0	Metode.....	5
2.1	Litteratur søk	5
2.2	Digitale data søk.....	6
2.3	Kildekritikk	7
2.4	Etiske verdier og aspekter	8
3.0	Teoretisk grunnlag	8
3.1	Historisk sammenheng og dagsaktualitet.....	8
3.2	Hva er seksuelle overgrep mot barn.....	10
3.3	Samfunnets felles ansvar i å forebygge.....	12
3.4	Tre former for forebygging	14
3.4.1	Viktigheten i forebygging	15
3.5	Forebyggende arbeid.....	15
3.5.1	Informasjon til samfunnet som forebyggende tiltak	16
4.0	Funn.....	17
4.1.1	Forebygging i dag	17
4.1.2	Kommunens ansvar i å forebygge.....	18
4.2	Utfordringer	19
4.2.1	Undersøkelse kommunene	20
4.2.2	Kommunenes handlingsplaner	21
5.0	Analyse	22
5.1	Utfordringer	23
5.2	Tilgjengelig informasjon til barn og unge.....	25
5.3	Helsestasjoner og barnehager.....	26
5.4	Konklusjon	27
6.0	Avsluttende kommentar	28
	Referanseliste	29

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valgt tema

Overgrep mot barn i nære relasjoner har på ulike måter presentert seg gjennom studiet, og gjennom privatlivet. Temaet er følelsesmessig tungt for de aller fleste, fordi det byr på så mange virkelighetsoppfattelser som ikke er ønskelig å forholde seg til. Søftestad (2018) trekker frem spriket mellom den teoretiske kunnskapen, og den praktiske gjennomføringsdelen, noe møter med tematikken dessverre lar seg bekrefte. Alvorligheten virker ikke helt å ha satt sine røtter i samfunnet, til tross for at det av mange ildsjeler stadig settes søkelys på viktigheten med å beskytte barn mot vold og overgrep. Thorkildsen (2015) beskriver seksuelle overgrep som et folkehelseproblem, noe som også støttes av Verdens Helseorganisasjon (Ressurssenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging Nord [RVTS] 2023). Seksuelle overgrep mot barn skjer i det skjulte rett foran oss alle, noe forskning og statistikk kan underbygge. Dale mfl. (2023) avslører at en av fem har opplevd seksuelle overgrep før fylte 18 år, 3 % hadde opplevd en eller annen form for overgrep før fylte 13 år, og at jenter i mye større grad enn gutter utsettes for overgrep. Videre vises det i rapporten at overgrep i nære relasjoner har økt, og den forebyggende innsatsen samt ivaretagelsen av de som har blitt utsatt for overgrep må skjerpes (Dale mfl. 2023). Den høye forekomsten vises også i statistikk fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2019) hvor hele 6 % av ungdommene i alder 12-16 hadde opplevd en form for seksuelt overgrep. Forebyggende arbeid er særlig viktig, noe Kari Killén (2019) understreker når hun trekker frem et akutt behov for kompetanseheving hos de profesjonelle som møter barn, og som gjennom sin posisjon kan være avgjørende for barns oppvekst, behov for trygghet og ivaretagelse.

1.2 Forforståelse

Forforståelsen min for valgt tema består av en overordnet forestilling om at alle som jobber med barn, har høye idealer om å hjelpe og beskytte barn som opplever vold og overgrep. At de tar bekymringer på alvor og gir nødvendig prioritering gjennom å håndheve rutiner ved mistanker. Samtidig består forforståelsen av noe mer dystert. Om menneskets frykt for å ta feil, og at mange bekymringer ikke tas videre. Min forforståelse baserer seg også på egne opplevelser, som dessverre har vist at bekymringer ofte vurderes

som for vage, eller at det letes etter mulige bortforklaringer som gjør at bekymringene faller bort. Forforståelsen min av begrepet forebygging er å aktivt ta ansvar gjennom å handle. Å varsle ved mistanker uansett hvem denne voksne er, uansett om en er alene om å ha denne bekymringen, og om det ikke foreligger «støtte» for den.

Gjennom egenerfaring har det gått flere tiår mellom det første møtet med tematikken og det neste, likevel er det mye som oppleves likt gjennom samfunnets holdninger, hjelpeapparatet og etaters håndteringsmetoder. Utfra denne erfaringen har det vokst frem et ønske om å se nærmere på hva som faktisk gjøres for å forebygge seksuelle overgrep mot barn i nære relasjoner i dag, i den grad det er mulig gjennom denne litteraturstudien.

1.3 Formål og avgrensninger

For å undersøke valgt tema kreves det noen avgrensninger. Forebygging er alene et stort tema å skrive om, det samme er seksuelle overgrep mot barn. Oppgaven vil derfor undersøke temaet for barn i alder 0-5 år, gjennom å se på de instanser som normalt kommer i kontakt med de yngste barna. I hovedsak kommunale helsestasjoner og barnehager.

For å se på hva kommunale helsestasjoner og barnehager gjør i dag er det valgt to kommuner som geografisk ligger i ulike deler av landet, men som har omtrent samme innbyggertall. Valgte kommuner er Ålesund kommune og Sandefjord kommune. Årsak til at det velges to kommuner er for å kunne sammenligne. For denne oppgaven er det kun sett på hva som er gjort tilgjengelig av informasjon på de valgte kommuners nettside. Dette er en relativt stor avgrensning, da det ikke kan undersøkes om de forebyggende tiltakene utøves i praksis.

Seksuelle overgrep i nære relasjoner og valgt aldersgruppe 0-5 år, er begge områder hvor avdekking byr på ekstra store utfordringer. Barnets unge alder, språk, begrepsforståelse, og de relasjonelle bånd mellom barnet og overgriper fremheves som sentrale momenter i avdekkingsarbeidet (Søftestad 2018). Formålet med denne litteraturstudien er å belyse forebyggende tiltak, for å få en større innsikt i de ulike utfordringer som ligger i å forebygge. Samfunnets rolle og samfunnsholdninger til tema i dag er også tatt med fordi avdekking kan skje alle steder hvor barn oppholder seg, også i de private arena.

I denne oppgaven blir ikke nettovergrep omtalt da valgt aldersgruppe er 0-5 år. Det betyr imidlertid ikke at nettovergrep ikke skjer med de minste barna, men de vil ikke i like stor grad som eldre barn kunne lures eller presses til å utføre seksuelle tjenester over internett da denne aldersgruppen normalt ikke er på internett på egenhånd.

1.4 Problemstilling

Hovedproblemstilling- *Hva gjøres i dag for å forebygge seksuelle overgrep mot barn i nære relasjoner?*

For å besvare problemstillingen benyttes delproblemstillinger.

- 1) *Er informasjon om vold og overgrep tilgjengelig for barn og unge på kommunenes nettsider?*
- 2) *Hva gjør helsestasjoner og barnehager for å forebygge seksuelle overgrep?*

1.5 Begrepsavklaring og definisjoner

Forebygging

«Forebygging er en positivt ladet betegnelse for forsøk på å eliminere eller begrense en uønsket utvikling» (Søftestad 2018, 263).

Forebygging av seksuelle overgrep

«innsats for å forhindre eller redusere seksuelle overgrep mot barn og konsekvensene av disse» (Søftestad 2018, 263).

Seksuelle overgrep mot barn

«Seksuelle overgrep er når barn og unge involveres i seksuelle handlinger de ikke er modne for, samtykker til eller forstår» (Stine Sofie Stiftelse u.å,1).

Vold i nære relasjoner

Definisjon på seksuelle overgrep i nære relasjoner omtales også som vold i nære relasjoner.

Vold i nære relasjoner forstås som vold og seksuelle overgrep fra nåværende eller tidligere partner, vold og overgrep mot barn fra foreldre eller andre

familiemedlemmer, og eldre som utsettes for vold fra partner, barn, barnebarn eller andre i nære relasjoner. (Justis- og beredskapsdepartementet 2023)

Barn

Søftestad (2018) viser til barn utfra straffeloven som tilsier at den seksuelle lavalderen er 16 år, men velger å definere barn opptil 18 år ved tema overgrep i nære relasjoner, da barn er under foreldrenes makt og beskyttelse frem til de er 18 år. Jeg har i denne oppgaven begrenset det til de aller minste barna, før de når skolealder, 0-5 år. Med barn i gjengivelse av teori, statistikk og forskning vil det likevel være omtalt barn i eldre alder enn min begrensning.

Risikofaktorer

Kjennskap til risiko- og beskyttelsesfaktorer nevnes en del i oppgaven og er derfor hensiktsmessig å definere.

Enhver egenskap eller eksponering som leder til økt sannsynlighet for en negativ utvikling i form av sykdom, skade, mangelfull mestring etc. Utgangspunktet er at barn og unge er utsatt for ulike typer risiko. Det kan være biologiske risikofaktorer som har oppstått som følge av dårlig ernæring eller rusbruk under graviditet, og det kan være miljøfaktorer som påvirker barnet etter fødselen. Slike miljøforhold kan være fattigdom, foreldrenes utdanningsnivå, familiekonflikter, negative erfaringer (omsorgssvikt, vold og overgrep). (Møller 2018, 10)

Beskyttelsesfaktorer

«enhver faktor- individuell, relasjonell eller miljømessig- som bidrar til å fremme en positiv utvikling for barn og unge. Begrepet er nært beslektet med resiliens» (Møller 2018, 10)

Resiliens

Barnet kan klare seg godt på tross av vanskelige opplevelser og omgivelser.

Beskyttelsesfaktorer vil kunne være resiliensen som dermed hindrer barnet i en dårlig utvikling selv om risikofaktorer var eller er til stede (Zolkoski og Bullock 2012, referert av Møller 2018).

1.6 Oppgavens disposisjon

Oppgaven består av 5 deler. Innledningen viser i hovedsak hva som har ledet opp til valgt problemstilling. Det neste kapitlet er metode, som gir en innsikt i prosessen med hvordan litteratur og data er valgt ut. Deretter kommer teori kapitlet som tar for seg tematikken seksuelle overgrep, forståelsen av forebygging gjennom et historisk og dagsaktuelt ståsted. Videre presenteres de tre nivå av forebygging, utfordringer og eksempler på forebyggende tiltak. Kapittel 4 viser funn fra digitale søk, forskning, og funn fra undersøkelseskommunene. I det siste kapitlet diskuteres resultat fra teori og funn gjennom å besvare delproblemstillingene og hovedproblemstilling.

2.0 Metode

Metoden benyttet er kvalitativt litteraturstudie, hvor litteratur velges ut etter kriterier for å besvare problemstilling. Litteraturen går derfor rett inn i tematikken, og er på den måten i nærkontakt med fenomenet og forsøker å belyse karakteristiske utfordringer (Dalland 2013).

2.1 Litteratur søk

Temaet seksuelle overgrep mot barn er omfattende, og det finnes mye informasjon. Oppgaven tar sikte på forebygging, og det velges derfor ut litteratur som omhandler en eller annen form for forebygging i tilknytning til seksuelle overgrep mot barn. Dette kan være hva som har blitt gjort, hva som burde gjøres fremover, men i hovedsak hva som praktiseres og er til stede nå.

Den selvvalgte litteraturen er plukket ut gjennom søk på google, lokale biblioteker og biblioteket på høyskolen i Molde. Det har vært et bevisst valg å lete etter litteratur av nyere dato som kan gi innsikt om valgt tema på ulike måter og fra ulike ståsteder. Litteraturvalg av nyere dato er også for å unngå feilkilder, med begrunnelse i at lovverk og anbefalinger kan ha endret seg, men også for å kunne besvare ordlyden i problemstillingen: *-hva gjøres i dag.*

2.2 Digitale data søk

Digitale søk har i hovedsak handlet om informasjon gjort tilgjengelig for barn og unge. For å undersøke dette ble det valgt to undersøkelseskommuner. En av årsakene til valgt område er at nasjonalfaglig retningslinje sier at kommunene har et ansvar til å utforme nettsiden slik at barn og unge kan finne informasjon om hvem de kan kontakte for å få hjelp (Helsedirektoratet 2019). Oppgaven kunne besvart hovedproblemstillingen uten denne data innsamlingen gjennom nasjonale retningslinjer og litteratur, men det ble gjort for å undersøke hvordan det kan se ut på kommunenes nettsider.

Tidlig i prosessen ble det søkt gjennom google med søkeord – tiltak forebygging seksuelle overgrep mot barn, som førte til at opptrappingsplanen av Justis- og beredskapsdepartementet (2023) ble lagt til grunn for dagsaktualitet sammen med statistikk og forskning. For å se på historikk ble det gjort søk på eldre stortingsdokumenter for å undersøke hvilke forebyggende tiltak for seksuelle overgrep som var anbefalt tidligere. Begrensningen ble 90-tallet, for å ikke gå for langt bak i historien. Søket fant frem til innstilling av stortingsmelding om seksuelle overgrep mot barn, utarbeidet av Familie-, kultur – og administrasjonskomiteen (1994).

Forskningsartikler er valgt for å si noe om tematikken i dag. Forskningsartiklene er valgt utfra relevans til valgt problemstilling. Prosessen med utvelgelse redegjøres for under.

Artikler benyttet i oppgaven er funnet gjennom digitale søk på databasen Oria.

Gjennom å benytte søkeord – Seksuelle overgrep, med begrensninger til publiseringsdato fra 2020-2023, artikkel, fagfelleverdert tidsskrift, og kun på Norsk gav det et treff på totalt 14 artikler. Etter en gjennomgang av disse ble det vurdert å endre søkeord og det ble forsøkt ulike sammensetninger, oppdelinger og ulike begrensninger i søk. Denne prosessen fortsatte til resultatene ble nærmest mulig problemstillingen. Søkeordet – Seksuelle overgrep – barn, med begrensninger i publiseringsdato fra 2010-2023, fagfelleverderte artikler. Gav et treff på totalt 18 artikler. Utfra denne listen ble det gjort en gjennomgang og valgt ut to fagfelleverderte artikler. Disse hadde ikke tilgang gjennom databasen, og ble derfor søkt opp gjennom tittel på google.

Artikkelen *Langvarig taushet om seksuelle overgrep: Prediktorer og korrelater hos voksne som opplevde seksuelle overgrep som barn*. Av Steine mfl. (2016) tar utgangspunkt i

prosjektet Longitudinal Investigation of Sexual Abuse (LISA), prosjektet var et samarbeid mellom Universitetet i Bergen og 4 senter mot incest og seksuelle overgrep. Metoden benyttet var spørreskjema, hvor det totalt var 537 voksne som selv hadde opplevd overgrep i barndommen som deltok. Statistiske analyser som ble benyttet var frekvensanalyser, produkt-moment-korrelasjon, hierarkisk regresjonsanalyse og oppfølgende tester for å teste ut funn og sammenligne. Studien viser at når overgrep skjer i nære relasjoner går det lengre tid før barnet forteller. Studien viser også til kunnskap som et forebyggende moment i arbeidet med å avdekke overgrep mot barn. Dette legges til grunn for relevans til problemstillingen.

Artikkelen *Konsultasjonsteam-modellen i Vest-Norge: De første systematiserte erfaringene*. Av Nordanger mfl. (2012) omhandler konsultasjonsteamene som først ble opprettet av barnevernvakten i 2005 i Bergens området. I ettertid har RVTS Vest deltatt i den videre etableringen. De totalt 30 konsultasjonsteamene jobber for at barn skal få tidlig hjelp, og at vold og overgrep skal avdekkes. Benyttet metode var innsamling av registreringsskjema fra 28 team, disse ble sortert som kvalitativ data og senere i statistiske analyser. Undersøkelsens avdekker hvilke etater som hyppigst tar kontakt, hvilke områder knyttet til vold og overgrep de er usikre på, bekymringens innhold, og usikkerhet knyttet til veien videre. Denne ble også vurdert som relevant for problemstillingen, særlig med tanke på konsultasjonsteamenes formål.

2.3 Kildekritikk

Dalland (2013) skriver at ved tema som omhandler emosjonelle egenskaper stiller vi oss sjeldent nøytrale i den form at temaet kan behandles som et objekt. Tematikken i oppgaven er kjent på et personlig plan, og av den grunn har det vært viktig gjennom utvelgelsen å ikke se etter det som bare vil underbygge min forforståelse. Dette ble også en av årsakene til at det er tatt med nasjonale retningslinjer, og offentlige dokumenter i tillegg til forskning og litteratur. Da disse dataene i større grad er generelle og mindre personlige. Selvvilgt litteratur er valgt utfra relevans for problemstillingen, og for å belyse sentrale områder av forebygging på tematikkens komplekse bilde.

Dalland (2013) skriver at kildekritikk kan gjøres gjennom å først tilegne seg kunnskap om valgt tema, for å kunne vurdere den nye kunnskapen som blir hentet inn, og sette dette i sammenheng med allerede kjent pensum. Gjennom dette litteraturstudiet har jeg lest ulike

litteraturbøker, faglitteratur, forskning og artikler for å få en bredere forståelse for fenomenet seksuelle overgrep mot barn, overgrep i nære relasjoner, og om forebygging på dette området. Jeg har også sett ulike dokumentarer som ikke er tatt med i oppgaven, men som fungerte som motivatorer for arbeidet. Kildekritikken har i hovedvekt blitt benyttet gjennom å vurdere relevans og aktualitet til problemstillingen.

2.4 Etiske verdier og aspekter

De etiske vurderinger foretatt i denne litteraturstudien baseres på det som kort nevnes i innledningen om egne erfaringer med tematikken. Det vurderes utfra personvern og sensitivitetens art, at eksempler fra egne opplevelser ikke blir gjengitt i oppgaven, selv om det kunne gitt mer inngående detaljer i prosesser som nevnes i store deler av besvarelsen. Oppgaven omhandler å tilegne meg kunnskap, og jeg har derfor valgt å heller lære mer om temaet og få en større forståelse for de mekanismer som gjør at noe fungerer og ikke når det kommer til noe så sårt og grunnleggende som å beskytte barna.

3.0 Teoretisk grunnlag

Det er hensiktsmessig for oppgavens problemstilling å først gi en kort innføring for tematikken i en historisk sammenheng, og dagsaktualitet, før oppgaven ser på hva seksuelle overgrep mot barn er og de forståelser vi har i samfunnet til tematikken i dag. Deretter vil dette kapittelet trekke frem de ulike nivå av forebyggende arbeid, hvorfor det forebyggende arbeidet er viktig, og sist noen eksempler på tiltak og innsats.

3.1 Historisk sammenheng og dagsaktualitet

På 1980- tallet ble det en økt interesse for temaet seksuelle overgrep mot barn. Det kom ut mye faglitteratur og artikler som satte i gang samfunns debatt. Mye av det var unyansert, noe som førte til at det på 90- tallet ble en mer nøktern holdning til tematikken, fokuset ble tatt ned og ildsjeler ble bekymret for at temaet igjen skulle dysses ned. Det eksisterte stor usikkerhet rundt hva som defineres som tegn og symptomer på overgrep, troverdigheten av barns hukommelse, og faremomentet om at foreldre via barnefordelings sak anla falske påstander om overgrep (Eide-Midtsand 2014).

Familie-, kultur – og administrasjonskomiteen (1994) i innstilling til stortingsmelding om seksuelle overgrep mot barn, viser til at myndighetene har hatt økt søkelys på området siden 80-tallet. Om forebygging trekkes frem viktigheten med kunnskap om barns signaler som kan indikere overgrep, og kunnskap om risikofaktorer. Den faglige kunnskapen om temaet må økes og det må etableres spesialisering og grunnkunnskap på arenaer hvor voksne møter barn. Hjelpeapparatet må rustes og etablere rutiner for håndtering. Det understrekes at *faresignalene* kan være vanskelig å tyde, men at det er mye likt som i det som omtales som «*primærforebyggende barnevern og mer generell voldsforebygging*» (Familie-, kultur – og administrasjonskomiteen 1994). Videre i innstilling til stortingsmeldingen er komiteen tydelige på at det er behov for å øke ansvarsfølelsen i samfunnet. Et økt ansvar i samfunnet konkretiseres gjennom at flere departementer burde samarbeide om å få på plass de nødvendige tiltak. Komiteen poengterer at det ikke er noen tid å miste, og at de som er utsatt for seksuelle overgrep må få hjelp nå. Det understrekes at det må gjøres mye på områder for ivaretagelse og behandling for de voldsutsatte barna, samt hjelp og støtte til deres pårørende. Om forebygging sier komiteen i klar tekst at hovedmålet er at overgrep ikke skal skje, og at samfunnets forståelse og ikke-aksept for slike handlinger er viktig for å nå målet. Forebyggende tiltak er å gi informasjon til befolkningen om hva overgrep mot barn er, og sette søkelyset på konsekvensene dette medfører for offeret, men også for overgriper. Det foreslås å etablere tverrfaglige team regionalt, men også i kommunene for å veilede og bistå de ulike etater i arbeidet med å avdekke og gi individuelt tilpasset behandling til ofrene (Familie-, kultur – og administrasjonskomiteen 1994)

Justis- og beredskapsdepartementet (2023) kom like før jul ut med opptrappingsplanen *mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner, 2024-2028*. Et av målsettingene er å øke forebygging og på den måten bedre beskytte barn. Det presiseres at det forebyggende arbeidet skal forbedres og bli mer målrettet, da denne typen vold og overgrep er alvorlige lovbrudd som skal tillegges prioritet. Om vold og overgrep mot barn i nære relasjoner sier opptrappingsplanen:

Vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner er i tillegg et stort samfunns- og folkehelseproblem. Volden skaper utrygghet, kan gi helseutfordringer og tap av velferd, og begrense den enkeltes livsutfoldelse og mulighet for en aktiv

samfunnsdeltakelse. I ytterste konsekvens fører volden til tap av liv. (Justis- og beredskapsdepartementet 2023, 9)

Det skal jobbes for et samfunn hvor barn skal føle seg trygge og ikke utsettes for vold og overgrep herunder også i nære relasjoner. Forebygging er essensielt i planen gjennom blant annet å øke ivaretagelse av utsatte barn, øke samarbeid mellom etater og kommuner, og politiets innsats gjennom etterforskning og avdekkings arbeid. Planen trekker frem noen eksplisitte utfordringer ved vold i nære relasjoner som gjør avdekking og håndteringen særlig vanskelig. Utfordringene omhandler de komplekse bånd som eksisterer i nærerelasjoner hvor felleshistorie og følelser til hverandre er sterke bånd som vanskelig lar seg bryte. Det overgrepsutsatte barnet kan hindre andre i å oppdage volden for å beskytte overgriper. På den andre siden er det også særlig utfordrende når omgivelsene ikke ønsker å se eller ikke våger å undersøke en bekymring nærmere med hensyn til privatliv. Særlig blir barn trukket frem som svært sårbare når volden utøves av de som normalt skal beskytte og gi omsorg til barnet (Justis- og beredskapsdepartementet 2023).

3.2 Hva er seksuelle overgrep mot barn

I 2014 uttalte direktøren i Unicef, FNs barnefond seg om at for å forhindre at vold mot barn skal skje må vi få det ut av skyggene, noe som rapportens navn bærer preg av «Hidden in Plain Sight» (Torkildsen 2015). Søftestad (2018) mener at for å kunne forstå hva seksuelle overgrep mot barn innebærer, så må vi kjenne til de ulike definisjonene, som også gjenspeiler seg i straffeloven. Dette fordi vi i møte med tematikken står overfor et komplekst bilde, hvor vi på den ene side har handlingen gjort mot barnet hvor alvorlighet, varighet og hyppighet skal vurderes. På den andre siden finner vi relasjonen mellom barnet og overgriper, barnets alder, barnets egen forståelse av handlingen, og rammene overgrepene har skjedd innenfor. Det er derfor viktig å kjenne til de ulike definisjoner for de områdene de skal vurderes innenfor. Fra et sosialpsykologisk ståsted vil handlingen utelukkende knyttes til overgriper, og gir ikke barnet noen form for ansvar uansett hvilke omstendigheter overgrepet skjer under: «*seksuelle overgrep skjer ut fra overgriperens behov, på bekostning av barnets behov*» (Søftestad 2018, 23). Seksuelle overgrep mot barn kan også skje gjennom at den voksne benytter makt eller posisjon til å dra barnet inn i seksuelle handlinger eller omgang, ansvaret er fullt og helt plassert på overgriper (Aasland 2023).

Lovverket (Straffeloven, 2005) kapittel 26, skiller mellom seksuell krenkende eller annen uanstendig atferd som seksuell handling og seksuell omgang. Disse betegnelse forteller noe om alvorligheten, som igjen har betydning for strafferammen overgrepene havner under. Lovverket (Straffeloven, § 312, 2005) beskriver *incest* som seksuelle overgrep fra biologiske og adoptive foreldre, med en strafferamme på opptil 6 år. Videre er det også presisert i samme kapittel at nære relasjoner også omhandler søsken, med en strafferamme på 1 år (Straffeloven, § 313, 2005), og andre i nær relasjon eller som har et omsorgsansvar overfor barnet, med en strafferamme på opptil 6 år (Straffeloven, § 314, 2005). Søftestad (2018) skriver om avdekking som særlig utfordrende, men avgjørende for at barn skal kunne beskyttes, få starte bearbeiding og for at overgriper skal ilegges straff. Denne oppgaven ligger i stor grad på fagfolk, gjennom å utforske bekymringer og mistanker. Det finnes ikke noen direkte definisjon av avdekking, men Søftestad (2018) ser det slik: «*prosessen hvor en hemmelig overgrepsrelasjon blir gjort kjent for andre enn barnet og den som forgriper seg*» (Søftestad 2018, 133). Avdekking kan også knytte seg til det å avverge, som kan føre til straff ved unnlattelse. Avverging i lovverket (Straffeloven, § 196, 2005) kapittel 20 overgår loven om taushetsplikt.

«Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater gjennom anmeldelse eller på annen måte å søke å avverge et lovbrudd eller følgene av det, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig, og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at lovbruddet er eller vil bli begått» (Straffeloven, §196, 2005).

Eksemplene på hva barn kan oppleve av seksuelle overgrep er uendelige og det er kun fantasien som kan sette grenser. For å forstå hva overgrep mot barn er, og de følger og skader det har på barnet der og da, men også i et livsperspektiv må det mer enn kompetanse og forståelse fra enkeltstående individer til. Det må jobbes tverrfaglig for at alle de ulike delene av det komplekse bildet blir synlig og vurdert hensiktsmessig for barnet det gjelder (Søftestad 2018). Vi må lære av tidligere historie, for å kunne sette inn de tiltak som fører til varige endringer til det bedre. Kompetanseheving må jobbes med kontinuerlig, og det må jobbes økt tverrfaglig. I tillegg må kunnskap om overgrep og vold i mye større grad inkluderes i relevante utdanninger, for at de som møter barn skal kunne forstå hva de møter i praksis (Torkildsen 2015). Det er sterke følelser involvert når det kommer til barn, foreldre og tematikk som vold og overgrep, derfor mener Thorkildsen

(2015) at fagfolk også må kunne reflektere og innrømme sine egne følelser i møte med følelsesmessige tema, for å kunne ta riktige avgjørelser, og ikke ende opp med å svikte barnet som trenger hjelp. Barna trenger tøffe, nysgjerrige fagfolk som våger å stille spørsmål.

3.3 Samfunnets felles ansvar i å forebygge

«I have looked closely at who is guilty of child abuse and I have discovered It is I»
(Tigler referert i Søftestad 2018, 5).

Aasland (2023) forteller at ansvaret ligger hos oss alle, men at det foreligger et ekstra ansvar hos fagpersoner som møter barna og som på den måten er i posisjon til å se, oppdage og hjelpe barna. Det er derfor av høy betydning at hjelpeapparatet består av mennesker som har den grunnleggende kunnskapen om barnets normale utvikling, barnets normale seksualitet, seksuelle overgrep og incest. Kunnskap alene vil imidlertid ikke være nok, det må settes ut i handling. I noen tilfeller gjøres det motsatte i det offentlige hjelpeapparatet, hvor fokuset er å stikke hull i barnets forklaringer gjennom å lete i retning av å kunne fjerne bekymringen. Barnet står da uten hjelp, og kan befinne seg i et hjem hvor det utsettes for seksuelle overgrep også i tiden etter at barnet har fortalt (Aasland 2023). Foreldre som oppleves som snille og godt likt i samfunnet blir lettere trodd enn barnet som forteller noe som endrer bildet av foreldrene. «Jo verre barna har det, jo mindre tror vi på dem» (Thorkildsen 2015,14).

Thorkildsen (2015) viser til at barn i Norge som regel går i barnehage, og vil på ulike arena treffe fagfolk oppgjennom oppveksten. Helsesøster, leger, tannleger og barnehagelærere vil normalt møte barna flere ganger. Men likevel sier mange voksne at ingen så hvordan de hadde det som barn, de ble ikke spurt, og det ble ikke skapt mulighet for dem til å fortelle.

Søftestad (2018) mener at gjennom å endre de holdninger samfunnet har til tematikken overgrep mot barn, vil det kunne begrense og hindre overgrep mot barn. Holdninger som regjerer i det sosiokulturelle, kan komme til syne i form av eksempelvis bortforklaringer eller andre måter å ikke ta barnets forklaring på alvor. Sosiokulturelle holdninger menes som de sosiale og kulturelle normer hvor vi «velger» å tro at barn heller er fulle av fantasi enn at det de forteller kan være sannhet i. Søftestad (2018) viser til flere eksempler om holdninger i samfunnet som direkte hindrer forebygging, hvor de utsatte barnas oppfølging

og erfaringer i liten grad anerkjennes, og hvor de ikke beskyttet for konsekvensene av å fortelle. Dette til tross for at samfunnet i dag er mer åpent i møte med tematikken. Når det gjelder ansvaret for å hjelpe voldsutsatte barn, så er det en utbredt mening om at det er et fellesansvar, likevel forteller Torkildsen (2015) at det eksisterer en uvilje blant voksne til å se det grusomme som barn utsettes for. Særlig i små kommuner, hvor alle kjenner alle, kan det lett oppstå uvilje fra voksne og fagpersoner til å ta inn og anerkjenne de vonde historiene barna kommer med. Barnas beretninger om vold og overgrep samsvarer ikke med inntrykkene av foreldrene. Barn som utsettes for vold av de som egentlig skal sørge for deres trygghet, vil være ekstra avhengig av at samfunnet tar ansvar (Torkildsen 2015). Barn vil merke stillheten og handlingslammelsen når fagpersoner og andre som møter barn ikke reagerer. Thorkildsen (2015) mener at gjennom å ikke handle, bekrefter det hva barna allerede har blitt fortalt av overgriper; nemlig at det er barnets egen feil, og at det er barnet det er noe galt med. Dette kan knytte seg til det som eksisterer i samfunnet av holdninger og tabu. Thorkildsen (2015) viser til undersøkelser gjennomført av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) om at barn utsatt for seksuelle overgrep i barndommen er sterkt preget av skyld, skam og ansvarfølelse for å selv skulle ha forhindret overgrepene.

Søftestad (2018) skriver at vi kan se hvilke grunnholdning som eksisterer i samfunnet gjennom hvor mye ressurser som brukes til kompetanseheving i arbeidet med å avdekke, ivareta og beskytte barna fra vold og overgrep. Dette kan komme til syne i form av mangelfulle muligheter i samfunnet for barna til å kunne fortelle. Helsevesenet, barnehager og skoler kan mangle arbeidsrutiner, som fører til at barnas vonde hemmeligheter ikke blir oppdaget. Et eksempel er standardiserte kartleggingsskjema for inntak til barne- og ungdoms psykiatrien (BUP), hvor spørsmål om seksuelle overgrep ofte er utelatt (Søftestad 2018). Torkildsen (2015) viser også til mangler ved BUP når det gjelder å spørre barna om tema som vold og overgrep. Torkildsen (2015) viser til en undersøkelse utført av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) som viste at barn som har opplevd traumer ofte ikke henvises til behandling av det de har opplevd. Manglene er dermed ikke bare når de først kommer til barne- og ungdoms psykiatrien, men av de som normalt skal henvise barn.

Samfunnets ansvar ligger også i å fjerne tabukulturen, noe som i seg selv vil være å jobbe aktivt forebyggende. Slik som direktøren i Unicef uttalte i 2014, at for å kunne forhindre vold mot barn så må det først ut av skyggene (Torkildsen 2015). Det vil da være samfunnet

som i fellesskap må sette lys på tematikken vold mot barn, for deretter å jobbe sammen for å forebygge.

3.4 Tre former for forebygging

Den første er det som kalles *primærforebygging*. Søftestad (2018) forteller at denne formen handler om å hindre uønskede hendelser, og er generelle tiltak som gjelder for større grupper mennesker, eller hele befolkningen. Lover eller regler, spre kunnskap om hva overgrep mot barn er, hva som burde gjøres og hvor en kan oppsøke hjelp. Dette inkluderer å gi informasjon til barn og unge, øke kompetansen til de som jobber med barn slik at de kan kjenne igjen tegn og symptomer, og på den måten forebygge gjennom handling. Formål gjennom primærforebygging er også å verne barn for fremtidige overgrep, og samtidig også hindre at barn overgriper seg på andre barn (Søftestad 2018).

Sekundær forebygging er metoder eller tiltak som retter seg mot bestemte grupper. Målet er å begrense skadeomfanget gjennom tidlig oppdagelse og tidlig effektiv behandling. Når det gjelder overgrep mot barn, vil det være å hindre fremtidige overgrep, gi barna og deres pårørende behandling og støtte, samt ruste fagfolk som skal ivareta dem. Det vil også være å stanse de som utgjør en trussel for å begå overgrep mot barn. Eksempler på sekunder forebyggende er akutt hjelp til barn og unge, slik som alarmtelefonen 116111 som også kan bistå barnet gjennom å kontakte andre aktuelle instanser som barnevern, politi og rettsvesen (Søftestad 2018).

Tertiær forebygging inntreffer først når det uønskede har skjedd og de utsatte har økte belastninger, som forebyggingen tar sikte på å behjelp. Når det gjelder overgrep mot barn har overgrepene allerede skjedd og det det gjøres innsats for å redusere skadeomfanget og hindre ytterligere konsekvenser for den utsatte. Eksempler på tiltak i denne formen er rett behandling til rett barn og å stanse overgriper gjennom tilpasset straff og behandling for å forhindre nye overgrep. Forebyggingen tar også sikte på støtte og behandling til fagpersoner som har stått i saker som omhandler overgrep mot barn (Søftestad 2018).

De tre ulike formene vil noen ganger overlappe hverandre, og en kan befinne seg i flere samtidig. Søftestad (2018) mener at vi har like stort behov for å øke arbeidet i alle de tre formene for forebygging. Kari Killén (2019) viser til betegnelsene fra Daro (1999) som

kaller de 3 formene forebygging for: universell, selektiv og indikert. Det vil derfor bli brukt ulike begreper om nivåene, men de betyr i hovedsak det samme.

3.4.1 Viktigheten i forebygging

Waitz og Thorleifsson (2020) skriver at seksuelle overgrep i tillegg til å skade enkeltindivid også skader mennesker i personens omkrets som familie og venner. Konsekvenser av seksuelle overgrep er derfor et samfunnsproblem, fordi det påvirker samfunnet i den grad vi alle kan føle oss trygge. De understreker at konsekvensene av traumer og skadeeffektene på den enkeltes mulighet for livskvalitet er godt dokumentert og at forebygging gjennom tidlig intervensjoner er vesentlig for å redusere helseplager. Steine mfl. (2016) får gjennom LISA- undersøkelsen frem akkurat hvor mangelfullt avdekkingsarbeidet er. Studien viser en nedslående gjennomsnittstid på 17,2 år før overgrepsutsatte forteller om overgrep fra barndommen. Dess lengre tid overgrepsutsatte holdt det hemmelig jo flere psykiske og fysiske helseplager var dokumentert. De som hadde blitt utsatt for overgrep i tidlig alder fortalte først om overgrepene etter lang tid. Ansvaret med avdekking burde ikke ligge på overgrepsutsatte barna, og behovet er stort for strukturerte tiltak for at avdekking kan skje så tidlig som mulig (Steine mfl. 2016). Sjøftestad (2018) refererer til Ullman (2003) som har samlet en rekke studier om ulike indre og ytre motivasjoner til at barn selv forteller. Noen ble motivert til å fortelle fordi de visste at det var galt, andre fordi de ville overgrepene skulle ta slutt, og noen klarte ikke lenger å stå i konsekvensene av fortielsen. Motivasjon som kom utenfra kunne være å kjenne tillit til en person, få informasjon om seksuelle overgrep, eller at andre betrodde seg til dem om sine egne overgreps erfaringer. Det kom også frem at de fleste betrodde seg til venner eller sine mødre.

3.5 Forebyggende arbeid

Kari Killén (2019) skriver at pedagoger i barnehage både har en gylden mulighet, men også et særlig ansvar i å jobbe forebyggende. Det handler i stor grad om at barna trenger å bli sett, også på et emosjonelt nivå, og oppleve å bli forstått. Barn trenger også å bli møtt på sine vonde følelser, og oppleve at den voksne kan bekrefte deres smerte og gi oppriktig trøst. Samtaler med barna i en samlingsstund er en måte å bekrefte at den voksne har sett og forstår uten at barnet blir konfrontert, men at vanskelige tema eller vonde følelser tas

opp i fellesskap i barnehagen hvor den voksne innbyr barna til å snakke. Eksempler på hva en pedagog i barnehagen kan spørre: «Av og til er vi glade- og andre ganger er vi lei. Når er dere glade? Når er dere lei dere? Hva er det som gjør dere glade? Hva er det som gjør dere lei dere?» (Kari Killén 2019, 208). Kari Killén (2019) viser videre til at det vil oppstå mange muligheter gjennom en dag i barnehagen, hvor pedagogisk leder kan ta opp tema med barnet eller i grupper gjennom samtaler eller lek. Slik kan barnehagen jobbe forebyggende, gjennom å snakke med barna om ulike vanskelige tema, gi dem informasjon, gi barna mulighet til å dele egne erfaringer, og til å aktivt kunne hjelpe utsatte barn som forteller om ulike former for omsorgssvikt, eller vonde opplevelser. Men for at forebyggingen skal skje er det avhengig av den enkelte barnehageansattes emosjonelle evner til å se barna og benytte muligheter som oppstår til å skape atmosfære av tillit og trygghet. Det er også slik barna får startet bearbeidingen, noe barna som befinner seg i vanskelige livssituasjoner er helt avhengig av. Barn som bærer hemmeligheter de ikke kan fortelle må få hjelp til å dele sine vonde historier, hjelp til å sette ord på opplevelsene og følelsene som følger med. Barnet vil da kunne stå sterkere i situasjonen uten å stadig måtte lete etter måter fluktmuligheter fra egne tanker og følelser. Forebygging gjennom å hjelpe et barn og bearbeidet sine vonde erfaringer vil også være forebygging for langt flere enn bare barnet, også for den påfølgende generasjon (Kari Killén 2019).

Det er mange som aktivt jobber for å endre holdninger i samfunnet gjennom å sette søkelyset på tema vold. Thorkildsen (2015) nevner krisesenter og incestsenter og viser til deres arbeid gjennom politikk, arbeid med lavterskeltilbud og behandlinger for voldsutsatte og voldsutøver. Som ledd i det forebyggende arbeidet kommer de til skoler og barnehager ved forespørsel og holder foredrag og informasjonsopplegg for barn.

3.5.1 Informasjon til samfunnet som forebyggende tiltak

Søftestad (2018) viser til NRK supernytt, som har laget serien *Kroppen min eier jeg*. Denne er laget i hensikt av at også de små barna skal få informasjon om hva overgrep er, hva som er lov og ikke, og hva en skal gjøre om en selv eller noen en kjenner opplever noe lignende. Søftestad (2018) viser også til nettsiden til Redd barna, og til Reddesmå.no hvor informasjon, kampanjer og informasjonsmateriell ligger tilgjengelig.

Eide-Midtsand (2014) refererer til Jackson (1982) når han tar opp samfunnet vi lever i hvor informasjon om seksualitet holdes borte fra barna, og fører til at de lettere kan utsettes for overgrep, da de mangler kunnskapen om hva det er og hvordan de skal forsvare seg fra det. Kari Killén (2019) skriver at tabuene som regjerer i samfunnet direkte blokkerer barna fra å få bearbeide sine vonde opplevelser. Det voksne ikke snakker om vil barna forså at også de ikke kan snakke om. Vanskelige og vonde tema burde derfor presenteres til barna gjennom helsestasjonen og barnehagene for å redusere tabuene om hva som ikke er lov å snakke om. Slik at barna lettere kan klare å dele sine vonde historier uten at det føles skamfullt å snakke om.

4.0 Funn

Dette kapitlet tar opp områder for forebygging i dag, og kommunenes ansvar i å forebygge gjennom helsestasjon og barnehage. Det blir også presentert funn fra de to undersøkelseskommunene med hovedfokus på hva kommunene har gjort tilgjengelig av informasjon til barn og unge gjennom sine nettsider.

4.1.1 Forebygging i dag

Justis- og beredskapsdepartementet (2023) beskriver i opptrappingsplanen *mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner* om forebygging, som essensielt.

Av de relevante forebyggende tiltakene planen nevner er holdningskampanjer, og informasjon til befolkningen om vold og overgrep. Andre tiltak er veiledning til foreldre, tiltak til familier som befinner seg i risikozonen, og nødvendig informasjon til barn.

Informasjonen skal handle om barns egen kropp, seksualitet og grenser. Denne oppgaven legges til barnehager og skoler å gjennomføre, hvor informasjonen tilpasses alder.

Opptrappingsplanen tar sikte på å jobbe helhetlig på de 3 nivåene av forebygging:

Universell, selektiv og indikativ. Eksempler på tiltak er tidlig innsats for hele befolkningen gjennom eksempelvis å styrke kompetansen i helsestasjonstjenestene, endre holdninger og normer i samfunnet, tiltak for familier som er i risiko på bakgrunn av sosioøkonomiske årsaker eller egne erfaringer med opplevd vold. Og gjennom indikativ forebygging sette inn tiltak for å beskytte voldsutsatte eller voldsutøver for fremtidig vold. Kommunene skal ha rutiner og handlingsplaner for vold og overgrep, og kommunalt ansatte skal gjøre seg kjent med disse (Justis- og beredskapsdepartementet 2023). Barneombudet (2024) har i

innspill til opptrappingsplanen påpekt at den i for liten grad forplikter og sikrer at utfordringene blir møtt med konkrete økonomiske tiltak slik som andre opptrappingsplaner tidligere har hatt. Barneombudet (2024) ønsker prioritering av blant annet Statens barnehus, og at det gis forpliktelser i målene om informasjon gjennom skole og barnehage. De begrunner behovet for presiseringer til:

FNs barnekonvensjon artikkel 19, Istanbulkonvensjonen og Lanzarotekonvensjonen gir barn rett til sterk beskyttelse mot vold og overgrep. Statens plikter omfatter å forebygge, identifisere ofre, mekanismer for å melde og håndtere meldinger, avverge vold og overgrep, etterforske og straffeforfølge sist, men ikke minst, sikre barnet oppfølging og rehabilitering. (Barneombudet 2023,1)

Helsedirektoratet (2019) trekker også frem informasjon som del i det forebyggende arbeidet. I hovedsak skal informasjonen nå barn og unge, slik at de vet hvor de kan søke hjelp. Helsedirektoratet viser til nettsidene *Ung.no* og *Jegvet.no*. Barn og unge kan finne informasjon gjennom flere ulike aktører, både nasjonale og private. Statens barnehus (u.å) har skriftliggjort informasjon på nettsiden hvor barn kan lese om hva vold og overgrep kan være, hvem som kan utsettes og hvem overgriper og voldsutøver kan være. De får også en tydelig huskeregel: «*NEI- GÅ-FORTELL*» (Statens barnehus, u.å). Stine Sofie Stiftelse (2018) gir også informasjon til barn og unge om at de må fortelle og si ifra, og viser til at barnet kan ta kontakt med politiet eller alarmtelefonen for barn 116 111, samt nettsiden *jegvilvite.no* for barn og voksne. Det er også laget videoer som gir barn nyttig informasjon om hva overgrep er og hvordan de skal få hjelp.

4.1.2 Kommunens ansvar i å forebygge

Nasjonal faglig retningslinje *tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge* utarbeidet av Helsedirektoratet (2019) forklarer at det ligger i kommunens helhetlige ansvar etter folkehelseloven § 4, at befolkningens helse skal fremmes psykisk og fysisk. Det skal jobbes for å forebygge sykdom eller skade, og befolkningen skal beskyttes fra forhold som tilsier det motsatte. Retningslinjene retter seg mot ledelse og ansatte i kommunen, skole- og barnehage og barn- og foreldre, samt andre etater som kan bli aktuelt å samarbeide med, som politiet, frivillig sektor og private virksomheter. Kommunens overordnede

ansvar innebærer også å forsikre at de som jobber rundt barn og unge har de forutsetningene de trenger, for å kunne oppdage tidlige-tegn og indikasjoner på at barn utsettes for overgrep. De ulike etater skal ha rutiner for håndtering ved bekymring, hvor det også er dannet samarbeidspartnere for best mulig ivaretagelse av barnet ved oppstått bekymring. Videre påpekes det at enhver ansatt må kunne sette sin *kunnskap ut i handling*: Vite når en skal reagere ved indikasjoner, vite hvordan en skal føre samtaler med barn og unge, hvordan samtalen og observasjonene dokumenteres, hvordan bekymringen i sin helhet skal meldes videre. Enhver ansatt har i tillegg et individuelt ansvar etter opplysning- og avvergingsplikten til kommunens barnevernstjeneste. Barn har også rett til medvirkning, få uttale seg, og få informasjon i saker som gjelder dem selv, etter Grunnloven § 104, og FNs barnekonvensjon art 12. Videre påpekes viktigheten i å etablere et godt samarbeid mellom de ulike etater for at omsorgssvikt kan oppdages så tidlig som mulig, at oppdagelse fører til handling og på den måten hjelp til de utsatte. Retningslinjen sier også at kommunens hjemmeside skal inneholde informasjon om de ulike tjenestene med den hensikt at også barn og unge selv kan finne frem til etater å kontakte når de trenger det (Helsedirektoratet 2019).

4.2 utfordringer

Justis- og beredskapsdepartementet (2023) trekker frem i opptrappingsplanen at lovverket og de strafferettslige sanksjoner mot voldsutøver allerede er økt, men for at dette skal fungere så må vold og overgrep oppdages og anmeldes. I Helsedirektoratets (2024) kommentarer til helsepersonelloven, om opplysningsplikt til barnevernet, beskrives oppmerksomhetsplikten, og opplysningsplikten, som knytter seg til meldeplikten. Det presiseres at ansvaret ligger på den enkelte til å vurdere om det skal sendes melding eller ikke, og at det skal sendes umiddelbart når det er vurdert at meldeplikten er utløst (Helsedirektoratet 2024). I orienterings brev fra Helse- og omsorgsdepartementet (2018) om lov endringer, står det at helsepersonell skal gi nødvendige opplysninger til barnevernstjenesten for at de skal kunne ivareta og sørge for gode oppvekstvilkår for alle barn. Ordlyden *grunn til å tro* skal ikke tolkes i retningen av å vite sikkert, eller at det foreligger sannsynlighetsovervekt for at et barn er utsatt for omsorgssvikt, men bekymringen skal være begrunnet (Helse- og omsorgsdepartementet 2018, 8). Det presiseres videre at det ikke skal oppstå *ugrunnet opphold*, altså at meldingen skal sendes så snart bekymringen oppstod (Helse- og omsorgsdepartementet 2018, 9).

Helsedirektoratet (2018) bemerker om opplysningsplikten etter barnevernloven § 6-4, at opplysningsplikten skal forstås både som meldeplikt til kommunens barnevern og plikten til å gi opplysninger ved henvendelser fra barnevernet, og at meldeplikten er et individuelt ansvar som ligger hos den enkelte, og kun kan oppfylles ved å gi opplysningene til barnevernstjeneste. Det er derfor ikke tilstrekkelig å foreta tiltak selv, gjennom å forsøke å undersøke situasjonen for å styrke eller svekke den aktuelle bekymringen.

Usikkerhet knyttet til håndtering av bekymring kan sees i rapporten til Nordanger mfl. (2012). De viser til gjennomgang av bruken av konsultasjonsteam, i vest region, etablert i samarbeid med Ressurssenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS Vest). Teamene skal bidra til at vold og overgrep mot barn avdekkes, og at barn får tidlig hjelp gjennom forebygging. Konsultasjonsteamene er tverrfaglig sammensatt av fagpersoner med kompetanse på spørsmål om vold og overgrep. Ulike etater i kommunen kan ta kontakt for å drøfte sin bekymring, og få hjelp til å håndtere ulike saker og prosesser. Gjennomgangen av mottatte henvendelser i 2010, viser at bekymringer om barn i alder 4-6 var sterkest representert, og at bekymringene ofte startet ved uttalelser barna selv hadde kommet med. De hyppigste rådene fra konsultasjonsteamene var å ta en mer inngående samtale med barnet, eller å melde bekymring til barnevernet. De etater som tok mest kontakt var barnevernet og barnehager. Rapporten er utført i 2010, og det kan derfor være forskjeller fra i dag.

4.2.1 Undersøkelse kommunene

Målet med de valgte undersøkelseskommunene er å se om de har gjort informasjon om vold og overgrep tilgjengelig på sine nettsider, særlig informasjon om hvor barn og unge kan henvende seg for å få hjelp.

Ålesund kommune (2023) har egen fane med tema *vold i nære relasjoner*. Her kan barn finne informasjon om de ulike etater de kan kontakte for å få hjelp. Listen består av telefonnummer til kriesenteret, krisetelefonen, overgrepsmottaket, familievernkontoret Sunnmøre, og Statens barnehus. Her er også informasjon til kommunens ansatte om hva de skal gjøre ved bekymring og mistanker gjennom lenke til nettsiden for Sunnmøre Krisesenter. Krisesenter for Sunnmøre (2021) viser en oversikt over handlingsvalg og flytskjema som viser hva ansatte skal gjøre ved mistanker om at barn utsettes for vold eller overgrep. Kommunen har også følgende liste for voldsutøver, for å søke spesialisert hjelp:

Familievernkontoret Sunnmøre, Sinnemeistring etter Brøset-modellen, Alternativ til Vold (ATV), og nettsiden *Detfinneshjelp.no* for de som er i risiko for å utsette barn mot overgrep. Avslutningsvis viser Ålesund kommune (2023) til *handlingsplan mot vald i nære relasjoner* for Sunnmøre 2021-2025. Planen tar utgangspunkt i kommunenes overordnede ansvar i å forebygge, avdekke og hindre at vold og overgrep skal skje. Det påpekes også at for å klare dette kreves det samhandling mellom de ulike etater. I den andre undersøkelseskommunen klarer jeg ikke finne tilsvarende oversikt eller informasjon for barn og unge. Sandefjord kommune (u.å) har imidlertid handlingsveilederen til *Tenk Sammen*, hvor det presiseres at enhver kommunalt ansatt skal melde til barnevernstjenesten ved mistanker om vold, overgrep eller alvorlig omsorgssvikt. Der er også lenke til kommunens barnevernstjeneste. Veilederen viser videre til ulike steg fra undring til tiltak, og samarbeid.

4.2.2 Kommunenes handlingsplaner

Ålesund kommune (2023) har på sin nettside lenke til *Handlingsplan mot vald i nære relasjoner Sunnmøre 2021-2025*. Planens mål er økt innsats på kvaliteten i det forebyggende arbeidet mot vold, og vold i nære relasjoner. At voldsutsatte og voldsutøver skal få den hjelp de trenger, og at vold skal avdekkes og stanses. Kommunene på Sunnmøre samarbeidet med regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) i arbeidet med planen (Ålesund kommune, 2023). Tiltakene i planen er at alle kommunalt ansatte skal kjenne til innholdet i handlingsplanen, og handlingskorta. Sistnevnte skal fungere som verktøy med beskrivelser for hva de ansatte skal gjøre ved mistanker om vold og seksuelle overgrep mot barn og mistanker om vold i nære relasjoner. Kommunen skal via sin nettside ha lenke til krisesenteret for Sunnmøre, hvor handlingsplanen, handlingskorta og flytskjema- barn og unge ligger. Der skal det også ligge lenke til nettsiden *Dinutvei.no* og (NKVTS) retningslinjer for helse-og omsorgstjenestenes arbeid med vold i nære relasjoner. Sunnmøre krisesenter skal gi råd og veiledning både til fagpersoner og innbyggerne i kommunene, og de skal synliggjøre tema vold i nære relasjoner via ulike kanaler. Videre foreslås det å opprette en koordinerende stilling gjennom Sunnmøre Krisesenter som skal bistå kommunene med å innføre handlingsplanen, øke kompetansen i arbeidet med planen, og lage opplæringsmateriell til de ulike etater hvor barn oppholder seg som barnehage og skole (Ålesund kommune, 2023).

Sandefjord kommune (2023) har handlingsplan *mot vold i nære relasjoner 2023-2026*. Handlingsplanen ble utarbeidet tverretattlig ledet av Kunnskap, Barn og Unge [KBU], og planen er innlemmet i kommuneplanen og knyttet til FN's bærekrafts mål. Om forebygging er tiltakene å gi god ivaretagelse for de som har vært utsatt for vold, og generelt jobbe for at forebygging skal skje på et tidlig tidspunkt. For å få til dette har kommunen gitt ansvaret KBU og Helse, Sosial og Omsorg [HSO]. De skal gi nødvendig opplæring til ansatte om indentifisering og håndtering av mistanker om vold og overgrep. Videre skal KBU og HSO sørge for at ansatte i kommunen er kjent med plikten til å melde, opplysningsplikt, opplysningsrett, avvergeplikt og taushetsplikt. Tiltakene i planen er at hver etat skal sørge for rutinebeskrivelser, tiltakskort, håndtering av dokumentasjon, og opplæring av nyansatte. Fremtidige tiltak går ut på at kommunen skal lage en nettside med informasjon over de ulike hjelpetilbudene i kommunen, i tillegg til informasjon om landsdekkende hjelpeetater, nødnummer og ressurser. Økt kompetanse til barnehageansatte, skole og SFO skal gjøre dem særlig observante, og modige nok til å handle. For barn og unge er tiltakene et felles informasjonsopplegg som alle barneskoler skal gjennomføre, samt at det skal jobbes videre med å etablere samarbeid mellom skolene og senter mot incest og seksuelle overgrep [SMISO]. Kommunen vil også innføre TryggEst-vern av risikoutsatte voksne og TryggEst-team. Planen nevner et spesifikt forebyggende tiltak der kommunalt ansatte rutinemessig skal spørre mottakere av ulike tjenester, om de er utsatt for vold eller om de utøver vold (Sandefjord kommune 2023).

5.0 Analyse

For å besvare problemstillingen benyttes delproblemstillinger.

- 1) - *Er informasjon om vold og overgrep tilgjengelig for barn og unge på kommunenes nettsider?*
- 2) - *Hva gjør helsestasjoner og barnehager for å forebygge seksuelle overgrep?*

Analysen tar først opp noen utfordringsområder i hovedsak om økonomiske ressurser og samfunnsansvar. Deretter funn fra undersøkelses kommunene, med utgangspunkt i kommunenes forebyggende tiltak gjennom informasjon til befolkningen og særlig til barn- og unge, etterfulgt av muligheter helsestasjoner og barnehager har i møte med barn og

unge til å forebygge. Sist vil analysen trekke inn hovedproblemstillingen, og gi et svar i den grad det er mulig gjennom dette litteraturstudiet.

5.1 utfordringer

For å utvikle oss i riktig retning og sette inn tiltak som gir gode resultater må vi lære av tidligere historie sier Thorkildsen (2015). Familie-, kultur – og administrasjonskomiteen (1994) understreker at behovet er akutt, og at vi ikke har noen tid å miste når det gjelder å ivareta og beskytte barna som utsettes for overgrep. 34 år etter stortingsmeldingen er det fortsatt ikke satt inn tilstrekkelig ressurser og midler i politiet, i barnevernstjenesten eller i kommunen til å forebygge overgrep mot barn godt nok. I innstilling til stortingsmeldingen (1994) er det ønsket å styrke hjelpeapparatets håndtering i møte med overgrep mot barn, og det settes søkelys på økt ivaretagelse av ofrene, pårørende og familien. Det foreslås å innføre nasjonale tiltak i form av informasjon til de utsatte barna, og til befolkningen, samt å øke samfunnets forståelse og ikke- aksept for overgrep mot barn. Dette er påfallende likt opptrappingsplanen, Justis- og beredskapsdepartementet (2023) hvor det under tidlig innsats trekkes frem å styrke kompetansen i helsestasjonstjenestene samt økt ivaretagelse og beskyttelse av voldsutsatte. Forebyggende arbeid knytter seg også til å endre holdninger og normer i samfunnet, gi informasjon til barn- og unge og befolkningen om vold og overgrep (Justis- og beredskapsdepartementet 2023).

Søftestad (2018) forteller at holdninger som eksisterer i samfunnet, kommer til syne i form av hvor mye ressurser som gis til kompetanseheving i arbeidet med avdekking, og beskyttelse av barna. Det kan forstås som en form for aksept i samfunnet for mangelfull forebygging, som i dette tilfellet handler om prioritering av midler.

Justis- og beredskapsdepartementet (2023) skriver at avdekking av vold i nære relasjoner er sentralt i planen, hvor lovverket og politiets straffeforfølgning trekkes frem som viktige elementer i det forebyggende arbeidet. Barneombudet (2024) viser imidlertid til mangler ved opptrappingsplanen når det kommer til økonomiske midler, og at den i for liten grad forplikter til handling. Hvorfor har ikke opptrappingsplanen for de neste årene satt inn tilstrekkelige midler, når den så inngående forteller om denne typen vold som et folkehelseproblem og et samfunnsproblem? Søftestad (2018) skriver at holdninger som eksisterer i samfunnet kan komme til syne i form av økonomiske ressurser som uteblir.

En annen utfordring knytter seg til fagfolks manglende forståelse av lovverket. Noe Justis- og beredskapsdepartementet (2023) trekker frem. Legger ordlyden i for stor grad opp til egne tolkninger for hva som er bekymringsfullt og ikke? Hvor stor må bekymringen være? Hva er et tydelig tegn? Helse- og omsorgsdepartementet (2018) har i orienteringsbrev om lov endring presisert at grunnlaget til å tro, ikke skal tolkes i den retning at den enkelte skal være sikker, men at bekymringen skal være begrunnet. Det vil likevel kunne bli svært ulike tolkninger for hva som er tilstrekkelig begrunnet. Steine mfl. (2016) viser gjennom LISA- undersøkelsen at det dessverre er alt for mange barn som begraver sine vonde opplevelser, og bærer dem med seg inn i voksenlivet. De blir ikke oppdaget, og avdekking uteblir. Barna har i tillegg til de vonde opplevelsene de hadde som barn, også fått psykiske og fysiske helseplager som kan vare livet ut. Denne og andre undersøkelser som viser dystre latenstider, forteller oss noe om hvordan forebygging og avdekking har fungert. Både Torkildsen (2015) og Søftestad (2018) trekker frem behovet for økt tverrfaglighet og økt kunnskap, noe som ble presisert i innstilling til stortingsmelding (1994) og i Justis- og beredskapsdepartementets opptrappingsplan (2023). Det kan virke som om det eksisterer en blanding av uvilje og mangel på kunnskap til å gjenkjenne og forstå barns signaler og utsagn. Når en bekymring først er etablert må den også sendes til barnevernstjenesten, eller andre som kan iverksette tiltak og følge opp barnet i den videre prosessen med å avdekke og forebygge. Det er flere ledd som må følges fra en mistanke eller bekymring til en avdekking og hjelp til barnet. Her kommer etaters handlingsplaner, handlingsrutiner og kunnskap sterkt inn. Aasland (2023) påpeker at kunnskap alene ikke er nok, da det kreves de mekanismer i oss som gjør at vi beveger oss. Her må fagfolk våge å heller ta feil enn å unnlate å melde en bekymring. Forebygging trenger heller ikke å være så komplisert, det voldsutsatte barn uttalte om ytre motivasjon som gjorde at de klarte å fortelle om sine vonde hemmeligheter var blant annet en trygg voksen, og informasjon om tema vold og overgrep (Ullman 2003 referert i Søftestad 2018).

Aasland (2023) mener at vi alle har et ansvar i å forebygge vold og overgrep mot barn, og trekker særlig frem viktigheten med at barn møtes av et hjelpeapparat som har de grunnleggende kunnskaper om deres normale utvikling, vold og overgrep i nære relasjoner for å kunne oppdage og hindre volden i å fortsette. Å øke kunnskapen for tematikken både for fagfolk og befolkningen generelt trekkes frem både gjennom opptrappingsplanen til Justis- og beredskapsdepartementet (2023) og i faglitteraturen. At tematikken seksuelle

overgrep mot barn er et fellesanliggende i samfunnet er det ingen tvil om, og det kommer frem i litteraturen og informasjon om ansvaret med å forebygge.

Vi må sammen snu statistikken, og vi kan starte med oss selv og våre holdninger. Etske refleksjoner og et nysgjerrig blikk på hva barna rundt oss lærer om tematikken kan være en god plass å starte, og å stille spørsmål til hvorfor informasjon holdes borte fra barna, eksempelvis i barnehagen eller på arbeidsplassen. For å skape endring i samfunnet til tematikken kan vi begynne med oss selv.

5.2 Tilgjengelig informasjon til barn og unge

Delproblemstilling 1) - Er informasjon om vold og overgrep tilgjengelig for barn og unge på kommunenes nettsider?

Begge kommunene i undersøkelsen hadde handlingsplaner, men tilgjengeligheten på nettsidene og utformingen var ulikt. Funnene fra de to valgte kommunene kan dermed bekrefte stor variasjon i tilgjengeligheten av informasjon til befolkningen, og til barn og unge. Det kan likevel ikke konkluderes å være ulikheter i kvaliteten innad i kommunene, da det ikke er innhentet dokumentasjon på hva som faktisk gjøres i praksis i de to ulike kommunene. Handlingsplanene gir er heller ingen garanti for at forebyggende tiltak praktiseres i de to kommunene. Det foreligger videre et ansvar på at kommunen sørger for at alle ansatte i etater som møter barn, er gjort kjent med handlingsplanen, forstår sitt ansvar, kjenner til signaler og symptomer, og risikofaktorer (Søftestad 2018). En av kommune hadde informasjon til barn og unge, til ansatte og befolkningen generelt tilgjengelig på sin nettside. Her kan barn og unge finne informasjon om hvem de skal kontakte når de trenger hjelp, og ansatte kan finne informasjon om hva de skal gjøre ved mistanker og bekymring i tillegg til kommunenes handlingsplan, handlingskort og utvidet informasjon via lenke til distriktets krisesenter. Foreldre kan også finne informasjon gjennom helsestasjonsprogrammet, og voldsutøver kan finne informasjon om ulike hjelpetilbud. Dette samsvarer med regjeringens opptrappingsplan hvor informasjon til barn er satt høyt på listen som forebyggende tiltak.

Eide-Midtsand (2014) refererer til Jackson (1982) som sier at om informasjon om seksualitet holdes borte fra barna, har de ikke forutsetninger for å kunne si ifra, forvare seg selv eller å få hjelp. I denne studien kan det imidlertid ikke bekreftes om barn i alder 0-5 år får informasjon om seksualitet, vold og overgrep i barnehagene i

undersøkelseskommunene. Informasjonen på kommunenes nettside omhandlet mest de ansattes ansvar i å melde ved bekymring, og inneha kompetansen til å oppdage tegn og symptomer fra barna. Det er derimot tilgjengelig informasjonsmaterieil på nettsidene til begge kommunene som barnehagene kan benytte seg av. Informasjon til barn og unge virker å være gjort godt tilgjengelig på nettet, men forutsetter at barnet selv kan søke opp stikkord som vil gi treff. De små barna i alder 0-5 år har ikke denne muligheten og vil derfor være mer avhengig av voksne eller større barn for å få informasjon og hjelp.

5.3 Helsestasjoner og barnehager

Delproblemstilling 2) -*Hva gjør helsestasjoner og barnehager for å forebygge seksuelle overgrep?*

Gjennom helsestasjonsprogrammet pliktes helsestasjonene å jobbe forebyggende gjennom å se etter tegn eller symptomer som kan utløse meldeplikt (Helsedirektoratet 2019). På nettsiden til en av undersøkelseskommunene står tema vold oppført som et av punktene som skal bli tatt opp med foreldrene på 8 måneders kontrollen, men det vil likevel være opptil den enkelte helsesøster å bevege seg inn i dette temaet, da listen har mange ulike tema. En av undersøkelseskommunene presiserer ovenfor sine kommunale barnehager at det gjelder å *handle* ved mistanker om vold og overgrep. Meldeplikten understrekes av begge kommunene, og de ulike etaters ansvar til å ha gjort handlingsrutiner for vold og overgrep tilgjengelig for alle sine ansatte. Dette gjelder da også for helsestasjon og barnehager i begge kommunene. Dette samsvarer med Helsedirektoratets nasjonale faglige retningslinje *tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge* (2019). Hvor kommunen er ansvarlig for å sørge for at hver enkelt ansatt kjenner sitt ansvar, og at hver etat har rutiner for håndtering av bekymring. Retningslinjen påpeker imidlertid at kjennskap til beskyttelse- og risikofaktorer er av særlig betydning for å kunne forebygge vold og overgrep.

Oppgaven med å gi informasjon til barn og unge gis barnehager og skoler (Justis- og beredskapsdepartementet 2023). Den ene undersøkelseskommunen har i sin handlingsplan bestemt at skolene skal ha et felles informasjonsmaterieil om vold og overgrep. For barnehager kommer det ikke frem noe tilsvarende. Kari Killén (2019) viser til barnehage ansattes unike mulighet til forebyggende arbeid gjennom å introdusere tema som vold og overgrep til barna, innlede til samtaler og gjennom kompetanse og emosjonelt nærvær kunne forebygge gjennom å skape muligheter for barn til å fortelle.

Samtidig viser undersøkelsen av Nordanger mfl. (2012) ved bruk av konsultasjonsteam at de mest gitte rådene de gav var å ha mer inngående samtaler med barna, eller å melde bekymringen til barnevernstjenesten. De etater som hyppigst var i kontakt med konsultasjonsteamet for å få råd var barnevernstjenesten og barnehager. Dette er både en gladnyhet og ikke. Det viser at det er stor usikkerhet rundt hva som burde meldes som bekymringsmelding, og også en usikkerhet rundt det å utforske uttalelser fra barna gjennom en mer inngående dialog. Men det kan også bety at barnehager og barnevernstjenestene har lettere for å ta kontakt for å rådføre seg, noe som kan være positive tegn i retning av økt tverrfaglighet og økt åpenhet om ulike utfordringer rundt mistanker og bekymringer for barn.

5.4 Konklusjon

Hva gjøres i dag for å forebygge seksuelle overgrep mot barn i nære relasjoner?

Forebygging gjøres primært gjennom informasjon til befolkningen, og informasjon til barn og unge. Informasjonen skal gi en innføring i hva seksuelle overgrep mot barn er, straffeforfølgelsen og konsekvensene for de som utsettes for denne formen for vold. Informasjon til befolkningen gjøres gjennom kampanjer med målsetting å endre eksisterende holdninger i samfunnet knyttet tematikken. Forebygging gjøres også gjennom behandling og hjelp til voldsutøver, og voldsoffer. Informasjon om vold og seksuelle overgrep er tilgjengelig for barn og unge gjennom ulike landsdekkende nettsider, og telefonnummer. Kommunene skal gi informasjon om temaet og hvor barna kan søke hjelp via sine nettsider. Denne formen knytter seg til *primærforebygging*, som beskriver som det nivået som dekker hele befolkningen, hvor kunnskap om temaet gis til barn og unge, og til de som gjennom sitt yrke møter barna og er i posisjon til å kunne forebygge. For de aller minste barna er den vesentlige forebyggingen lagt i hendene til de som møter barna og det vil derfor være særlig aktuelt med tiltak som omhandler å styrke helsestasjonsprogrammet, kompetanseheving i barnehagene og helsestasjonene. Veiledning til familier hvor der er risikofaktorer er også særlig viktig for å nå de minste barna, og for at fagfolk skal kunne oppdage og avverge seksuelle overgrep.

6.0 Avsluttende kommentar

Der finnes mye forebygging som ikke nevnes i denne oppgaven, da søkelyset har vært rettet mot barn i alder 0-5 og etatene som oftest kommer i kontakt med denne aldersgruppen, i hovedsak kommunale barnehager og helsestasjoner.

Holdninger som eksisterer i samfunnet kan hindre fungerende forebygging, og knytter ansvaret til alle voksne som møter barn, både private og profesjonelle. Dette er et område som hver av oss kan bidra til å endre, gjennom å snakke om at overgrep mot barn skjer, og gjennom å fjerne tabuer som hindrer barn i å få hjelp. Vi kan alle hjelpe til med å snu statistikken, slik at barn beskyttes og overgrepsutsatte får mulighet til å fortelle på et tidlig tidspunkt.

Referanseliste

- Aasland Wiede, Margrete. 2023. «...si det til noen...»: *En bok om seksuelle overgrep mot barn og unge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. 2019. «Statistikk om seksuelle overgrep mot barn» <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/vold-mot-barn/seksuelle-overgrep>
- Barneombudet. 2024. «Innspill til stortingets behandling av Prop 36 S- Opptrappingsplan mot vold.» <https://www.barneombudet.no/vart-arbeid/innspill-til-stortinget/innspill-til-stortingets-behandling-av-prop-36-s-opptrappingsplan-mot-vold>
- Dale, Grønning, Maria Teresa. Helene Flood Aakvaag, Ida Frugård Strøm, Else-Marie Augusti og Anja Duun Skauge. (2023) *Omfang av vold og overgrep i den norske befolkningen*. (Rapport 1/2023) Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. https://www.nkvts.no//content/uploads/2023/11/NKVTS_Rapport_1_23_Omfang_vold_overgrep.pdf
- Dalland, Olav. 2013. *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Eide-Midsand, Nils. 2014. «Seksuelle overgrep mot barn i et historisk perspektiv.» I *Seksuelle overgrep mot barn om: traumebevisst tilnærming*, redigert av Siri, Søftestad og Inger Lise, Andersen, 38-54. Oslo: Universitetsforlaget.
- Familie-, kultur- og administrasjonskomiteen. «Innstilling fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen om seksuelle overgrep mot barn.» Innst.St. meld. nr. 174. (1993-1994). Oslo: Familie-, kultur- og administrasjonskomiteen, 1994. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/1993-1994/inns-199394-174/?lvl=0>
- Helsedirektoratet. 2019. «Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge.» Nasjonal faglig retningslinje. 03.12.2019. <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/tidlig-oppdagelse-av-utsatte-barn-og-unge/metode-og-prosess>
- Helsedirektoratet. 2024 «§ 33. Opplysningsplikt til barnevernet.» 30.04.2024. <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/helsepersonelloven-med-kommentarer/opplysningsplikt-m.v/-33.opplysningsplikt-til-barnevernet>
- Helse-og omsorgsdepartementet. 2018 «Orientering om ikrafttredelse av endringer i bestemmelsene om opplysningsplikt til barnevernet – særlig om endringene i helsepersonelloven §33.» <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/orientering-om-ikrafttredelse-av-endringer-i-bestemmelsene-om-opplysningsplikt-til-barnevernet---sarlig-om-endringene-i-helsepersonelloven--33/id2606008/>
- Justis- og beredskapsdepartementet «Opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner- Trygghet for alle.» Prop. 36.S (2023-2024). Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-36-s-20232024/id3018905/?ch=1>

- Killén, Kari. 2019. *Barndommen varer i generasjoner: Forebygging er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget
- Krisesenter for Sunnmøre. 2021 «Tilsette i offentlig verksemd og private barnehagar/skular.» <https://www.krisesenter-sunnmore.no/kva-gjer-du-ved-mistanke-om-vald-i-naere-relasjonar/tilsette-i-offentleg-verksemd-og-private-barnehagar-skular/>
- Lindberg, Unni, W og Bodil von Schantz. 2002. *Vet du hva det koster?:Konsekvenser av seksuelle overgrep*. Oslo: Emilia forlag
- Møller, Geir. (2018). *Kunnskapsgrunnlag- Metoder for tidlig identifisering av risiko hos barn og unge*. (Rapport IS-2696). Helsedirektoratet. https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/kunnskapsgrunnlag-metoder-for-tidlig-identifisering-av-risiko-hos-barn-og-unge/Kunnskapsgrunnlag%20-%20metoder%20for%20tidlig%20identifisering%20av%20risiko%20hos%20barn%20og%20unge.pdf/_/attachment/inline/d41f4072-ab66-4747-90e9e9dcfe96ff65:ad36b31ca6167e7b8b1a61acab675effd970366a/Kunnskapsgrunnlag%20-%20metoder%20for%20tidlig%20identifisering%20av%20risiko%20hos%20barn%20og%20unge.pdf
- Nordanger, O, Dag, Espen R. Johansson, Inge Nordhaug, Reidun Dybsland og Venke A. Johansen. 2012 «Konsultasjonsteam-modellen i Vest-Norge: De første systematiserte erfaringene.» *Universitetsforlaget* 89 (1-2): 4-14. <https://www.idunn.no/doi/pdf/10.18261/ISSN1891-1838-2012-01-02-02>
- Ressurssenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging. RVTS Nord. 2023. «Vold og seksuelle overgrep.» <https://rvtsnord.no/fagomrader/vold-og-seksuelle-overgrep/#:~:text=Verdens%20Helseorganisasjon%20karakteriserer%20vold%2C%20seksuelle,bedre%20rusta%20til%20dette%20arbeidet>
- Søftestad, Siri. 2018. *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandefjord kommune. 2023 «Handlingsplan mot vold i nære relasjoner Sandefjord kommune 2023-2026.» <https://www.sandefjord.kommune.no/engasjer-deg/planer/barn-unge-familie/handlingsplan-mot-vold-i-naere-relasjoner/>
- Sandefjord kommune. U.å. «Tenk sammen-for en god oppvekst i Sandefjord.» <https://www.sandefjord.kommune.no/barn-unge-familie/tenk-sammen-for-en-god-oppvekst-i-sandefjord/>
- Statens Barnehus. Trondheim. U.å. <https://www.statensbarnehus.no/barnehus/statens-barnehus-trondheim/informasjon-om-seksuelle-overgrep-for-barn/#:~:text=Seksuelt%20misbruk%20av%20barn%20er,seg%20på%20sine%20private%20kroppsdelar>
- Steine, M Iris, Dagfinn Winje, Inger Hilde Nordhus, Anne Marita Milde, Bjørn Bjorvatn, Janne Grønli og Ståle Pallesen. 2016. «Langvarig taushet om seksuelle overgrep: Prediktorer og korrelater hos voksne som opplevde seksuelle overgrep som barn.» *Tidsskrift for Norsk*

Psykologforening 53 (11): 888-899. <https://psykologtidsskriftet.no/vitenskapelig-artikkel/2016/11/langvarig-taushet-om-seksuelle-overgrep>

Stine Sofie Stiftelsen. U.å. «Seksuelle overgrep.»
<https://www.stinesofiesstiftelse.no/tema/seksuelle-overgrep>

Straffeloven. *Lov om straff* av 20. mai 2005 nr.28. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28?q=straffeloven>

Torkildsen, Inga Marte. 2015. *Du ser det ikke før du tror det: Et kampskrift for barns rettigheter*. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS.

Waitz, Myhre Henriette og Eline Thorleifsson. 2020. «Seksuelle overgrep angår oss alle.»
Tidsskrift for den norske legeforening. 140 (4)
<https://tidsskriftet.no/2020/03/leder/seksuelle-overgrep-angar-oss-alle>

Ålesund kommune. 2021 «Handlingsplan mot vald i nære relasjonar Sunnmøre 2021-2025.» <https://alesund.kommune.no/f/p-1/iaefd334e-a25a-4db3-885d-864b6b257bf0/handlingsplan-mot-vald.pdf>

Ålesund kommune. 2024 «Vald i nære relasjonar.» Oppdatert 29.02.2024
<https://alesund.kommune.no/helse-og-omsorg/barn-ungdom-og-foreldre/vald-i-naere-relasjonar/>